

AİLEDEN VE ARKADAŞTAN ALGILANAN SOSYAL DESTEK VE SİBER MAĞDURİYET: YAPISAL EŞİTLİK MODELİYLE BİR İNCELEME

Yüksel EROĞLU*

Adem PEKER**

Özet

Bu araştırmanın amacı aileden algılanan sosyal desteğin siber mağduriyet ve siber mağduriyetin arkadaştan algılanan sosyal destek üzerindeki etkisini incelemektir. Araştırmanın örneklemini Sakarya'daki çeşitli liselerde öğrenim gören 370 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Katılımcılara Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ile Sanal Zorbalık İle İlgili Sorular uygulanmıştır. Aileden ve arkadaştan algılanan sosyal destek ile siber mağduriyet düzeyi arasındaki ilişkileri incelemek için yapılan korelasyon sonucunda siber mağduriyet düzeyini ölçen madde ile aileden ve arkadaştan algılanan sosyal destek boyutlarını oluşturan maddeler arasında negatif yönde bir ilişki olduğu bulunmuştur. Siber mağduriyetin aileden algılanan sosyal destek ve arkadaştan algılanan sosyal desteğin siber mağduriyet tarafından açıklanma düzeyini belirlemek için kurulan yapısal eşitlik modelinden elde edilen uyum iyiliği indeksleri modelin iyi uyum verdiğini göstermiştir. Yol analizi sonuçları ($\chi^2/sd= 1.62$, $p=.027$, $RMSEA=.004$, $GFI=.98$, $AGFI=.96$, $CFI=1.00$, $NFI=.99$, $IFI=1.00$, $RFI=.99$, $SRMR=.015$) aileden algılanan sosyal desteğin siber mağduriyeti ve siber mağduriyetin arkadaştan algılanan sosyal desteği negatif yönde yordadığını göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Aileden algılanan sosyal destek, arkadaştan algılanan sosyal destek, siber mağduriyet.

* Yüksel EROĞLU, Sakarya Kanada Eğitim Uygulama Okulu ve İş Eğitim Merkezi Psikolojik Danışmanı, yukseleroglu45@hotmail.com

** Adem PEKER, Sakarya Ali Dilmen Anadolu Lisesi Uzman Psikolojik Danışmanı, adem.peker@hotmail.com

PERCEIVED SOCIAL SUPPORT FROM FAMILY AND FRIENDS AND CYBER VICTIMIZATION: AN INVESTIGATION WITH STRUCTURAL EQUATION MODELING

Abstract

The aim of this study is to investigate the effect of perceived social support from family on cyber victimization and the effect of cyber victimization on perceived social support from friends. Participants were 370 high school students who were enrolled in different high schools at Sakarya. In this study, the Multidimensional Perceived Social Support Scale and Cyber Bullying Questions were applied. In correlation analysis, items which measure cyber victimization were found negatively related to items of perceived social support from family and from friends. Goodness of fit indices in path analysis ($\chi^2/df= 1.62, p=.027, RMSEA=.004, GFI=.98, AGFI=.96, CFI=1.00, NFI=.99, IFI=1.00, RFI=.99, SRMR=.015$) which was built to examine the effect of perceived social support from family on cyber victimization and effect of cyber victimization on perceived social support from friends, indicated that the model was well fit. According to path analysis results, cyber victimization was predicted negatively by perceived social support from family and perceived social support from friends was predicted negatively by cyber victimization.

Keywords: Perceived social support from family, perceived social support from friends, cyber victimization.

GİRİŞ

İnternet ve cep telefonu teknolojisindeki hızlı ilerleme gençler için sonsuz yeni bir alan açmıştır. Günümüzde gençler için bilgisayar, internet, cep telefonu ve diğer teknolojik araçlar yaşamlarının bir parçası olmuştur. Öyle ki yeni arkadaşlar edinme ve sürdürme toplumsal ve sosyal ilişkileri ve normları oluşturma bu teknolojik araçlarla meydana gelmektedir (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011).

Son yıllarda hızla gelişen yeni teknolojilerin etkileri toplumun her kurumunda olduğu gibi okulları da etkilemiş ve bilgisayar, cep telefonu gibi yeni teknoloji ürünlerinin kullanımı öğrenciler arasında hızla yaygınlaşmıştır. Bu gelişime paralel olarak, gençlerin bu araçları kullanması konusunda da çeşitli problemler yaşanmaya başlanmıştır. Bu konuda yapılan

araştırmalar bugün zorbalığın yeni bir formuyla “*siber zorba*” davranışlarla karşı karşıya olduğunu göstermektedir (Breivik ve Olweus, 2006).

Bilişim ve iletişim teknolojilerinde görülen gelişmelere ve teknolojik olanakların artmasına koşut olarak ortaya çıkan siber zorbalık, bir birey veya grubun bilgi ve iletişim teknolojilerini diğer bireylere zarar vermek amacıyla kötü niyetle ve tekrarlayan biçimde kullanması olarak tanımlanmaktadır (Belsey, 2008). Willard (2006)’a göre ise siber zorbalık, dijital teknolojinin diğer bireylere rahatsız edici mesajlar göndermek veya sosyal saldırganlık yapmak amacıyla kullanılmasıdır. Campbell (2005) ise siber zorbalığı e-posta, anlık mesajlaşma, sohbet odaları ve web siteleri gibi teknolojinin çeşitli biçimleriyle başkalarına eziyet edilmesi şeklinde tanımlamaktadır.

Siber zorbalık akran zorbalığından daha farklı bir kavramdır. Akran zorbalığı genelde mağdura yönelik tekmeleme, itme, vurma, kızdırma, alay etme, tehdit etme gibi açık saldırılar şeklinde (Olweus, 1993) ya da sosyal izolasyonu, sosyal dışlamayı ve dedikodu yaymayı kapsayacak bir biçimde meydana gelmektedir (Bjorkqvist, Lagerspetz ve Kaukianien, 1992). Siber zorbalık ise, anlık mesajlaşma (instant messaging), telefon, chat odaları, e-posta, sosyal ağ siteleri, bloglar (web günlüğü), forumlar ve web siteleri gibi iletişim araçları kullanılarak gerçekleştirilmektedir.

Akran zorbalığında zorba, fiziksel olarak mağdurdan daha güçlüyken, siber zorbalıkta zorbanın fiziksel özelliği mağdurdan daha zayıf olabilir (Heirman ve Walrave, 2008). Soutworth, Finn, Dawson, Fraser ve Tucker, (2007)’e göre, siber zorbaların mağdurlardan daha güçlü olmalarına gerek yoktur. Akran zorbalığı yapanların fiziksel özellikleri ve sosyal popülaritesi ön plandayken, siber zorbalıkta bilgisayar kullanma becerisi siber zorbalık yapmanın daha güçlü bir neden olabilmektedir (Patchin ve Hinduja, 2006).

Akran zorbalığında zorbalık yapan kişinin kimliği bellidir. Bundan dolayı davranışları başkaları tarafından izlenebilir ve gözlenebilir. İletişim ve bilgi teknolojilerini kötü amaçlı kullanmak isteyenler internet ortamında veya cep telefonu ile farklı adlar kullanarak, cinsiyetini gizleyerek veya değiştirerek başkalarına hakaret edici, aşağılayıcı, tehdit edici mesajlar gönderebilirler. İnternette zorbalar isimsiz bir şeyler söyledikten sonra uzaklaşabilirler (Strom ve Strom, 2004; Shariff ve Gouin, 2005; Greene, 2006; Soutworth ve diğerleri, 2007; Slonje ve Smith, 2008; Belsey, 2008).

Siber zorbalığın bir diğer yönünü kısa zamanda birçok kişiye ulaşılabilmesi oluşturmaktadır. Elektronik araçlarla sınırsız sayıda kişiye ulaşma olanağının bulunması siber zorbalığın kontrolünü ve bireyin siber zorbalıkla baş edebilmesini güçleştirmektedir. Ayrıca siber zorbanın iletişim araçları vasıtasıyla mağdurla istediği her an ve mağdur nerede olursa olsun onunla iletişim kurma olanağına sahip olması, mağduru her an zorbalığa uğrama tehlikesiyle baş başa bırakmaktadır (Strom ve Strom, 2004; Li, 2007). Slonje ve Smith (2008), akran zorbalığında mağdur eve geldiği zaman ertesi güne kadar zorbalıktan uzak olacağını ancak siber zorbalıkta mağdur her nereye giderse gitsin mesaj ve e-posta almaya devam edeceğini ifade etmektedir.

Siber zorbanın, davranışlarının mağdurda yol açtığı olumsuz duygusal sonuçları görmemesi, davranışlarından ötürü sorumluluk duymasını ve mağdurla empati kurmasını güçleştirmektedir. Siber zorbanın mağdurla empati kuramaması, yaşananların sadece sanal ortamda kaldığı düşüncesine kapılarak davranışlarının mağdurda ciddi duygusal tahribatlara yol açabileceğini anlamakta zorlanmasına ve dolayısıyla davranışlarını sonlandırmakta güçlük çekmesine neden olacaktır (Kowalski ve Limber, 2007). Akran zorbalığında ise zorbanın mağdurun çektiği acıları görerek mağdurla empati kurması ve dolayısıyla zorbalık yapmayı bırakması söz konusu olabilmektedir.

Ülkemizde yapılan çalışmalar incelendiğinde gençler arasında siber zorbalık ve mağduriyetin yaygın bir sorun olduğu görülmektedir. Ayas (2011) yaptığı çalışmada orta öğretim öğrencilerinin %15,5'nin sanal zorbalık yaptığını, %17,4'ünde sanal zorbalığa maruz kaldığını belirlemiştir. Arıca Siyahhan, Uzunhasanoğlu, Sarıbeyoğlu, Çıplak, Yılmaz ve Memmedov, (2008) tarafından yapılan çalışmada Türk öğrencilerin siber zorbalık yapma oranı %36 olarak bulunmuştur. Erdur-Baker ve Kavşut (2007) ise bilgi ve iletişim teknolojilerini sık sık kullanan 14-19 yaşındaki öğrencilerin siber zorbalık yaptığını rapor etmiştir. Çetin, Peker ve Eroğlu (2010)'un çalışmasında kız öğrencilerde internet bağımlılığının artmasının ve yaşam doyumunun düşmesinin siber zorba olma; internet bağımlılığının siber mağdur olma olasılığını arttırdığı görülmüştür. Dilmaç (2009), üniversite öğrencilerinin %23'ünün en az bir kere sanal zorbalık yaptıklarını, %55'inin ise hayatlarında en az bir kere sanal zorbalığa maruz kaldıklarını ifade etmiştir. Arıca (2009) öğrencilerin %20'sinin hayatında en az bir kez siber zorbalık yaptığını, %54'ünün ise en az bir kez siber mağdur olduklarını tespit etmiştir. Öğretmenlerin sanal zorbalık algılarının ise; cinsiyet,

kıdem, yaş, branş ve sanal zorbalık amacıyla kullanılabilir araçların kullanım düzeyi açısından farklılık göstermediği bulgulanmıştır (Ayas ve Horzum, 2011).

Siber zorbalıkla ilgili araştırmalar siber zorbalığın bireyleri birçok yönden olumsuz etkilediğini göstermektedir. Mitchell, Ybarra ve Finkelhor (2007) siber mağduriyetin, depresyon, suç işleme ve madde kullanmayla yakından ilişkili olduğunu bulmuştur. Raskauskas ve Stoltz (2007) tarafından yapılan araştırmada siber mağdurların % 93'ü siber zorbalığın kendisini duygusal açıdan olumsuz etkilediğini ifade etmiştir. Beran ve Li (2005) tarafından yapılan araştırmada siber zorbalığın siber mağdurların üzülmesine, sinirlenmesine, kaygı yaşamasına, derslere yoğunlaşamamasına, okul başarısının düşmesine ve devamsızlık yapmasına yol açtığını bulunmuştur. Hinduja ve Patchin (2009) siber zorbalığın stres yaratıcı yaşam koşullarıyla birleştiğinde bireylerin intihar etmeye kadar varabilen davranışlar göstermesine yol açtığını bildirmiştir.

Bireylerin çeşitli kaynaklardan sosyal destek alması psikolojik sağlıklarını olumlu biçimde etkilemektedir. Bireylerin sosyal destek almak için kime yöneleceği yaşa bağlı olarak değişmektedir. Genelde çocuklukta ebeveynlerden sosyal destek almak için çabalanırken ergenlikte sosyal destek kaynağı olarak arkadaşlar ön plana çıkmaktadır (Malecki ve Elliot, 1999). Furman (1996) algılanan sosyal destek düzeyinin cinsiyete bağlı olarak değiştiğini bildirmektedir. Kızların algılanan sosyal destek düzeyinin erkeklerden daha yüksek olduğu ve arkadaşlarıyla daha yakın ilişkiler kurduğu görülmektedir.

Holt ve Espelage (2005) aileden algılanan sosyal desteğin yüksek olmasının, yakın duygusal ilişkilerde yaşanan sorunların psikolojik sağlık üzerindeki olumsuz etkileri karşısında ergenleri koruduğunu bildirmiştir. Luster ve Small (1997) cinsel zorbalığa maruz kalmış ve bir veya her iki ebeveyni tarafından desteklenen ergenlerin, böyle bir desteğe sahip olmayan ergenlerden daha az psikolojik stres yaşadığını belirlemiştir. Connell, Spenser ve Aber (1994) aileden algılanan sosyal desteğin yüksek olmasının stres yaratıcı yaşam olaylarının olumsuz etkilerinden bireyi korumakla kalmayıp bireyin akademik yaşamını da olumlu biçimde etkilediğini ifade etmektedir.

Bireyi stres yaratıcı yaşam olaylarının olumsuz etkilerinden koruyan bir başka sosyal destek kaynağının arkadaşlar olduğu göze çarpmaktadır (McCreary, Slavin ve Berry, 1996). Arkadaşlardan algılanan sosyal destek bireylerin öz-saygı düzeylerini de önemli ölçüde etkilemektedir. Colarossi ve Eccles (2003) arkadaşlarından algıladığı sosyal destek düzeyi

yüksek olan ergenlerin öz-saygılarının zamanla arttığını, buna karşılık anneden ve babadan algılanan sosyal desteğin ergenlerin öz-saygı düzeyleri üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığını bulmuştur.

Araştırmanın Amacı

Mağdurların arkadaş ve aile ilişkileriyle ilgili yukarıda da belirtildiği gibi birçok araştırma yapılmış olmasına karşın, alanyazın incelendiğinde birçok araştırmacı (Li, 2006, 2007; Raskauskas ve Stoltz, 2007) tarafından zorbalığın bir uzantısı olarak kabul edilen siber mağduriyetin siber mağdurların aile ve arkadaş ilişkileri üzerindeki etkisini inceleyen araştırmaların sınırlı sayıda olduğu dikkati çekmektedir. Bu nedenle, bu araştırmanın amacı aileden algılanan sosyal desteğin siber mağduriyet ve siber mağduriyetin arkadaştan algılanan sosyal destek üzerindeki etkisini incelemektir. Araştırmada aileden algılanan sosyal desteğin siber mağduriyeti negatif yönde ve benzer şekilde siber mağduriyetin de arkadaştan algılanan sosyal desteği negatif olarak yordadığı biçiminde bir hipotez kurulmuştur.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Araştırmanın modelini tarama modellerinden ilişkisel tarama modeli oluşturmaktadır. İlişkisel tarama modelleri iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir. İlişkisel tarama modeli gerçek bir neden-sonuç ilişkisi vermemekle birlikte bir değişkendeki durumun bilinmesi halinde ötekinin kestirilmesine olanak sağlamaktadır (Karasar, 2006).

Çalışma Grubu

Araştırma, 2009- 2010 öğretim yılın da Sakarya ilinde 9., 10. ve 11. sınıflarına devam eden öğrenciler ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubu ise tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen 370 öğrenciden oluşmaktadır. Katılımcıların 175 (%47) tanesi kız, 195 (%53) tanesi ise erkektir. Çalışma grubunu oluşturan öğrenciler 14 ile 17 yaş arasındadır ve yaş ortalamaları 16.1'dir.

Ölçme Araçları

Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği. Zimet, Dahlem, Zimet ve Farley (1988) tarafından geliştirilen Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği Eker ve Arkar (1995)

tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçeğin iç tutarlık güvenilirliğinin .78 ile .92 arasında sıralandığı görülmüştür. Toplam 12 maddeden oluşan ve “Kesinlikle hayır 1234567 Kesinlikle evet” şeklinde 7 dereceli olarak düzenlenmiş likert tipi bir ölçektir. Ölçeğin destek kaynaklarını yansıtan aile, arkadaş ve özel kişi desteği olmak üzere üç alt grubu bulunmaktadır ve her grup 4 maddeden oluşmaktadır. Araştırmada yalnızca aile ve arkadaş desteği alt boyutları kullanılmıştır. Özel bir kişi desteği alt boyutunun kullanılmamasının nedeni Eker ve Arkar (1995)’in özel bir kişi desteği alt ölçeğinin yapı geçerliği açısından en zayıf alt boyut olduğunu bulması ve bu terimin kültürel açıdan uygulanabilir gözükmediğini bildirmesidir. Ölçekte bulunan 3.,4.,8., 11. maddeler aile, 6., 7. 9. ve 12. maddeler ise arkadaş desteğini ölçmektedir. Ölçekten alınabilecek puanın yüksek olması algılanan sosyal desteğin yüksekliğini göstermektedir (Eker ve Akar, 1995).

Sanal Zorbalık İle İlgili Sorular: Çalışmada verilerin toplanmasında Dilmaç (2009)’ in sanal zorbalık ile ilgili soruları kullanılmıştır. Bu veri toplama aracı siber zorbalığın işlevsel tanımını ve 1.“Bugüne kadar hiç sanal zorbalığa karıştınız mı?” (1-Hiç, 2-Bir kere, 3-İki-dört kere, 4-Beş ya da daha fazla), 2. “Hiç sanal zorbalığa maruz kaldınız mı?” (1-Hiç, 2-Bir kere, 3-İki-dört kere, 4-Beş ya da daha fazla), 3.”Gelecekte zorba olarak sanal zorbalığa karışacağınızı düşünüyor musunuz?” (1.Evet, 2.Emin değilim, 3.Hayır) sorularını içermektedir. Bu araştırmada, araştırmanın amacına uygun olarak yalnızca “Hiç sanal zorbalığa maruz kaldınız mı?” (1-Hiç, 2-Bir kere, 3-İki-dört kere, 4-Beş ya da daha fazla) sorusu kullanılmıştır.

İşlem

Araştırma sürecinde öncelikle gerekli kurumlardan izin alınmıştır ve araştırmanın başlangıcında araştırma sürecine katılımın gönüllüğe dayalı olduğu katılımcılara araştırmacılar tarafından bildirilmiştir. Ölçekler öğrencilere araştırmacılar tarafından gruplar halinde sınıflarda uygulanmış ve araştırmanın başlangıcında bütün katılımcılar araştırmanın amacı ve önemi hakkında bilgilendirilmiştir. Bu araştırmada aileden ve arkadaştan algılanan sosyal destek ile siber mağduriyet düzeyi arasındaki ilişkiler Pearson Momentler Çarpım Korelasyon Katsayısı ve aileden algılanan sosyal desteğin siber mağduriyet ve siber mağduriyetin arkadaştan algılanan sosyal destek üzerindeki etkisi yapısal eşitlik modeli kullanılarak belirlenmiştir. Analizler LISREL 8.54 (Jöreskog veSorbom, 1996) ve SPSS 11.5 programları aracılığıyla yapılmıştır.

BULGULAR

Tanımlayıcı İstatistikler ve Değişkenler Arası İlişkiler

Ortalamalar, standart sapmalar ve gözlenen değişkenler arası korelasyon katsayıları Tablo 1’de gösterilmektedir.

Tablo 1: Tanımlayıcı İstatistikler ve Değişkenler Arası Korelasyon Katsayıları

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.SMD									
2. AİLE 1	-.65**								
3.AİLE 2	-.63**	.79**							
4.AİLE 3	-.66**	.81**	.86**						
5.AİLE 4	-.62**	.87**	.73**	.71**					
6.AR 1	-.70**	.73**	.61**	.64**	.71**				
7.AR 2	-.66**	.73**	.86**	.61**	.68**	.86**			
8.AR 3	-.68**	.75**	.60**	.62**	.70**	.88**	.88**		
9.AR 4	-.67**	.72**	.57**	.59**	.66**	.88**	.87**	.89**	
Ortalama	1.67	4.68	4.38	4.24	4.53	4.22	4.25	4.50	4.32
Standart Sapma	.92	2.27	1.97	2.08	2.08	2.36	2.33	2.44	2.36

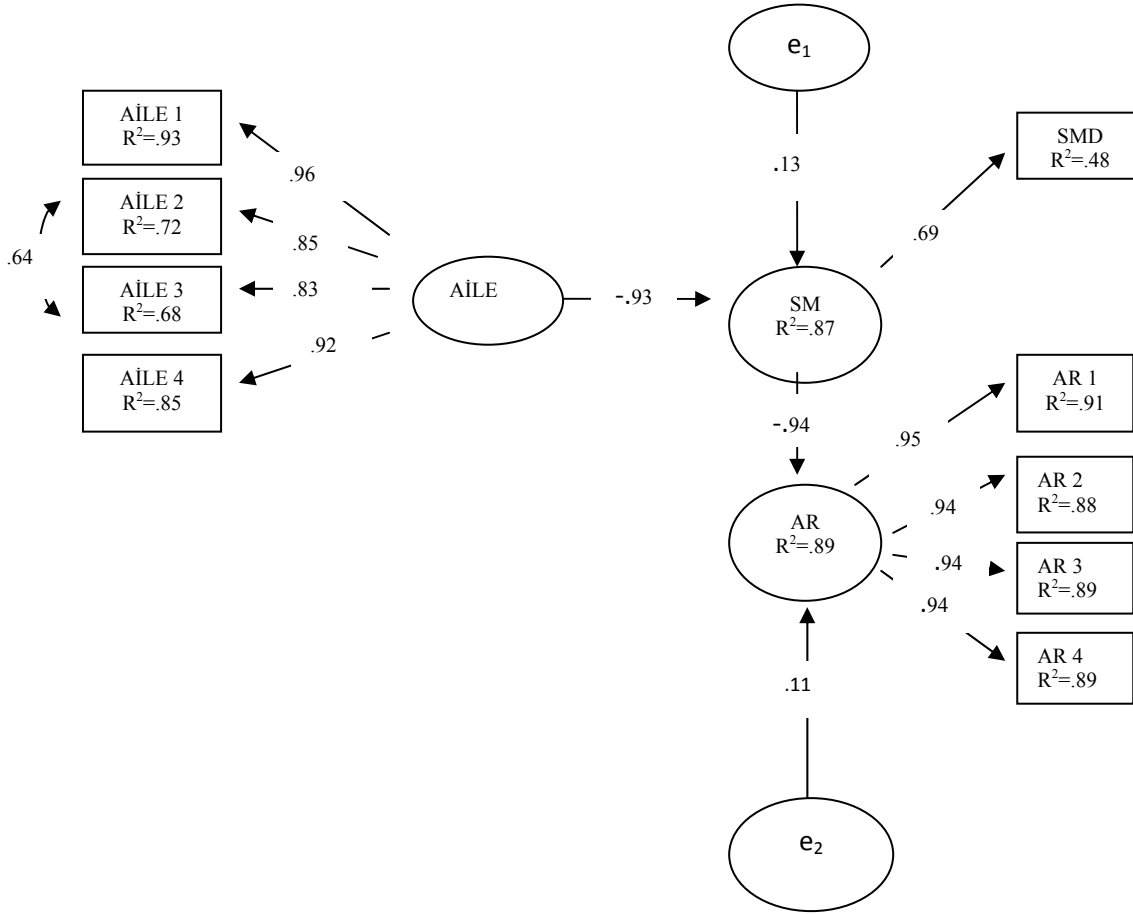
** $p < .01$

Tablo 1 incelendiğinde bireylerin siber mağduriyet ile ilgili soruya verdiği cevabı gösteren siber mağduriyet düzeyi (SMD) ile aile ve arkadaş desteği boyutlarını oluşturan maddeler arasında anlamlı ilişkilerin olduğu görülmüştür. SMD’nin aile desteği alt ölçeğinin 1. ($r = -.65$, $**p < .01$), 2. ($r = -.63$, $**p < .01$), 3. ($r = -.66$, $**p < .01$) ve 4. ($r = -.62$, $**p < .01$) maddeleri ile olumlu bir ilişki içerisinde olduğu görülmektedir. Siber mağduriyet düzeyi benzer biçimde arkadaş desteği alt ölçeğinin 1. ($r = -.70$, $**p < .01$), 2. ($r = -.66$, $**p < .01$), 3. ($r = -.68$, $**p < .01$) ve 4. ($r = -.67$, $**p < .01$) maddeleri ile pozitif yönde ilişkili bulunmuştur.

Yapısal Eşitlik Modeli

Yapılan Kolmogorov-Smirnov testi sonucu verilerin normal dağılım gösterdiği belirlendiği için yapısal eşitlik modeli en yüksek olabilirlik (maximum likelihood) yöntemi kullanılarak test edilmiştir. Uyum iyiliği indeksleri modelin iyi düzeyde uyum verdiğini göstermektedir ($\chi^2/sd = 1.62$, $p = .027$, $RMSEA = .004$, $GFI = .98$, $AGFI = .96$, $CFI = 1.00$, $NFI = .99$, $IFI = 1.00$, $RFI = .99$, $SRMR = .015$).

Şekil 1: Aileden Algılanan Sosyal Destek, Siber Mağduriyet ve Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek Arasındaki Yapısal Model Analizi

Şekil 1’den de görülebileceği gibi aile örtük değişkeni (AİLE), aile alt ölçeğini oluşturan 1. maddedeki varyansın %93’ünü, 2. maddedeki varyansın % 72’sini, 3.maddedeki varyansın % 68’ini ve 4.maddedeki varyansın % 85’ini açıklamaktadır. Siber mağduriyet (SM) örtük değişkeni ise bireylerin siber zorbalığa maruz kalma düzeyleriyle (SMD) ilgili varyansın % 48’ini açıklamaktadır. Arkadaş örtük değişkeni (AR) ise arkadaş alt ölçeğini oluşturan 1.maddedeki varyansın %91’ini, ikinci maddedeki varyansın % 88’ini, 3.maddedeki varyansın % 89’unu ve 4.maddedeki varyansın % 89’unu açıklamaktadır. Aileden algılanan sosyal desteğin siber mağduriyeti negatif yönde yordadığı (standardize edilmiş katsayı -.93) ve siber mağduriyetin de arkadaştan algılanan sosyal desteği negatif yönde yordadığı (standardize edilmiş katsayı -.94) belirlenmiştir. Son olarak aile desteğinin siber mağduriyeti ve siber mağduriyetin arkadaş desteğini negatif yönde yordadığı belirlenmiştir (sırasıyla -.93, R²=.87 ve -.94, R²=.89).

TARTIŞMA

Bu araştırmada aileden algılanan sosyal desteğin siber mağduriyet ve siber mağduriyetin arkadaştan algılanan sosyal destek üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular, aileden algılanan sosyal desteğin siber mağduriyeti ve siber mağduriyetin arkadaştan algılanan sosyal desteği negatif yönde yordadığını ortaya koymuştur. Uyum iyiliği indeksleri, modelin kabul edilebilir uygunlukta olduğuna ve modelin kendisini oluşturan gözlenen ve örtük değişkenler arasındaki ilişkileri yeterince açıklayabildiğine işaret etmektedir (Hu ve Bentler, 1999).

Araştırma bulguları aileden algılanan sosyal desteğin siber mağduriyeti negatif yönde yordadığını ortaya koymuştur. Birçok araştırmacının (Ybarra ve Mitchell, 2004; Ybarra, Diener-West ve Leaf, 2007; Ybarra, Esperlage, ve Mitchell, 2007) siber mağdurların ebeveynleriyle kurduğu duygusal bağların yetersiz olduğunu bildirmesi araştırma bulgularıyla koşutluk göstermektedir. Ebeveynleriyle etkili iletişim kuramayan bireylerin sanal dünyayı bir kaçış olarak gördüğü söylenebilir. Lei ve Wu (2007) ebeveynleriyle sağlıklı ilişkiler kuramayan ergenlerin aşırı internet kullanmaya yöneldiğini bulmuş ve bu durumu, ergenlerin duygusal destek arama çabası olarak yorumlamıştır. Yalçın (2006) da internet bağımlılığının temelinde “*internet bana saygı duyulan tek yer*”, “*internet benim tek arkadaşım*” boyutundaki biliş yapılanmalarının bulunduğunu ifade etmiştir (akt. Odabaşı, Kabakçı ve Çoklar, 2007). Tüm bu araştırmalar aile ilişkilerinden doyum elde edemeyen bireylerin sanal dünyaya yöneldiğine ilişkin görüşü desteklemektedir. Joinson (1999) internetin ergenlere yeni sosyal ilişkiler kurma fırsatı verdiğini ve aile içi ilişkilerinde yaşadığı problemleri çözecek uygun baş etme yöntemleri geliştiremeyen ergenlerin yakın ilişkiler kurma ihtiyacını kurmak için internete yöneldiğini ifade etmiştir. Dilmaç ve Aydoğan (2010) tarafından yapılan araştırmada otoriter ebeveyn tutumunun siber zorbalığa maruz kalmayı pozitif yönde yordadığının bulunması bu bireylerin aileden algıladıkları sosyal desteğin düşük olduğunu göstermektedir. Nitekim Robinson ve Anderson (1983) otoriter ebeveyn tutumunun egemen olduğu aileleri çocuğa sevgi ve ilgiyle yaklaşılmayan ve çocuğun aşırı baskı altında tutulduğu aileler olarak tanımlamıştır.

Aile üyeleriyle kurduğu ilişkilerden elde edemediği doyumunu sanal ilişkilerle gidermek için internete yönelme (Esen, 2009) ergenleri birçok tehlikeyle baş başa bırakmaktadır. Bu risklerin başında da siber zorbalığa maruz kalma tehlikesi gelmektedir. Peker ve Eroğlu

(2010) tarafından internet bağımlılığının siber mağduriyetin önemli yordayıcılarından biri olduğunun bulunması da internetin ergenler için oluşturduğu başlıca risklerden birisinin siber zorbalığa maruz kalma tehlikesi olduğunu göstermektedir. Ebeveynlerin çocuga karşı anlayışsız olduğu ailelerde çocuğun internette yaşadığı problemler, çocuğun internet kullanımının kısıtlanması yoluyla çözülmeye çalışılmaktadır (Willard, 2007). Günlük yaşamda ailesi ile olan ilişkilerinden kaynaklanan doyumsuzluğu gidermek için internete giren ergenler, yaşadıkları siber mağduriyet durumunu ailelerine bildirmeleri durumunda internete girişlerinin engelleneceğini düşündükleri için tek doyum kaynakları olan interneti kaybetmemek istemekte ve siber zorbalığı ailelerine bildirmekten ziyade siber zorbalığa katlanmayı seçmektedir. Nitekim araştırmacıların (Finn, 2004; Li, 2007; Lenhart, 2007) siber mağdurların maruz kaldıkları zorbalık durumunu ebeveynleriyle ve diğer yetişkinlerle paylaşma noktasında isteksiz davrandığını belirtmesi bu durumu doğrulamaktadır.

Araştırmadan elde edilen bir diğer bulgu siber mağduriyetin arkadaşlardan algılanan sosyal desteği negatif yönde yordadığıdır. Siber mağduriyet ile arkadaş desteği arasındaki ilişkileri inceleyen araştırmaların (Calvete, Orue, Estévez, Villardón ve Padilla, 2010; Williams ve Guerra, 2007) arkadaştan algılanan sosyal desteğin siber mağduriyet üzerindeki etkisiyle ilgilendikleri görülmektedir. Buna karşın siber mağduriyetin arkadaşlık ilişkileri üzerindeki etkisini inceleyen herhangi bir araştırmanın yapılmadığı dikkati çekmektedir. Bu nedenle siber mağduriyetin arkadaştan algılanan sosyal destek üzerindeki etkisinin incelendiği bu araştırmadan elde edilen bulgular, siber mağduriyetin arkadaştan algılanan sosyal desteği olumsuz etkilediğine işaret etmektedir. Siber zorbalığa maruz kalma, bireylerin duygusal stres yaşamasına (Patchin ve Hinduja, 2006) ve sinirlenmesine (Beran ve Li, 2005) neden olmaktadır. Siber mağduriyetin oluşturduğu bu durumun siber mağdurların arkadaşlık ilişkilerini etkilemesi olasıdır. Topçu, Erdur-Baker ve Capa-Aydın (2008) tarafından siber mağdurların kendilerine siber zorbalık yapan bireylere ve olaya tanık olanlara karşı öfke duyduğunun bulunması da siber mağduriyetin arkadaştan algılanan sosyal desteği olumsuz etkilediğine ilişkin bulguları desteklemektedir. Tokunaga (2010) siber mağdurların öfkenin dışsallaştırılması sorunuyla karşı karşıya kaldıklarını bildirmiştir. Yaşadıkları bu sorunun siber mağdurların arkadaşlarıyla olan ilişkilerini olumsuz biçimde etkilemesi kaçınılmazdır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmadan elde edilen bulgular aileden algılanan sosyal desteğin siber mağduriyeti ve siber mağduriyetin arkadaştan algılanan sosyal desteği olumsuz etkilediğini göstermektedir. Araştırma sonuçlarına göre bireylerin aileden algıladıkları sosyal desteğin arttırılmasının siber zorbalığa maruz kalma olasılığını azaltacağı, bunun da arkadaşlardan algılanan sosyal desteği arttıracığı söylenebilir. Araştırmadan elde edilen bu bulguların siber mağduriyetle ilgili önleyici programlar geliştirme noktasında araştırmacılara önemli katkılar sunacağı söylenebilir. Bu araştırma, siber mağduriyeti önleyici programlar geliştirmeyi amaçlayan araştırmacıların ve uygulayıcıların odaklanmaları gereken konulardan birisinin aileden algılanan sosyal destek olması gerektiğini göstermektedir. Siber mağduriyetin önlenmesi için hazırlanan programlarda ailelere çocuklarının internet etkinliklerini uygun şekilde denetlemelerini sağlayan becerilerin kazandırılması gerekmektedir. Çocuğun internete girmesinin yasaklanmasının ve cezalandırılmasının uygun yöntemler olmadığı en iyi yöntemin çocuğun interneti güvenli bir şekilde kullanabilmesi için gerekli tedbirlerin alınması olduğu bildirilmektedir (Topçu, 2008). Ailelere çocuklarının internet kullanımını nasıl düzenleyebileceklerine ilişkin becerilerin kazandırılması çocuklarına doğru biçimde davranmalarını sağlayacak ve onların siber mağduriyet yaşama olasılığını azaltacak ve bu yolla arkadaşlarıyla sağlıklı ilişkiler kurmasını sağlayacaktır.

Siber mağduriyeti önleme noktasında önemli ipuçları sunan bu araştırmanın sınırlılıklarından da bahsetmek yararlı olacaktır. Araştırmanın ergenlerle sınırlı olması bulguların genellenebilirliğini kısıtlamaktadır. Bu nedenle araştırmada incelenen değişkenlerin ergenler dışındaki örneklem grupları üzerinde de çalışılması önerilebilir. Ayrıca yapısal eşitlik modelinden nedenselliğe ilişkin ipuçları elde edilebilmesine karşın araştırmada ilişkisel verilerin kullanılması değişkenler arasındaki ilişkileri tam anlamıyla bir nedensellik olarak yorumlamayı güçleştirmektedir.

KAYNAKÇA

- ARICAK, O.T. (2009). Psychiatric symptomatology as a predictor of cyberbullying among university students. *Eurasian Journal of Educational Research*, 34, 167-184.
- ARICAK, T., SIYAHHAN, S., UZUNHASANOĞLU, A., SARIBEYOĞLU, S., ÇIPLAK, S., YILMAZ, N., ve MEMMEDOV, C. (2008). Cyberbullying among Turkish adolescents. *CyberPsychology & Behavior* 11(3), 253-262.

- AYAS, T. (2011, Ekim). *Lise öğrencilerinin sanal zorba ve mağdur olma yaygınlığı*. 11. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi'nde sunulmuş sözlü bildiri. İzmir.
- AYAS, T. ve HORZUM, M.B. (2011). Öğretmenlerin sanal zorbalık algılarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *International Online Journal of Educational Sciences*, 2011, 3(2), 619-640.
- BELSEY, B. (2008). *Cyberbullying an emerging threat to the "always on" generation*. <http://www.canadianteachermagazine.com>, Erişim Tarihi: 17.02.2009.
- BERAN, T. ve LI, Q. (2005). Cyber harassment: A study of new method for an old behavior. *Journal of Educational Computing Research*, 32(3), 265-277.
- BREIVIK, K. ve OLWEUS, D. (2006). Children of divorce in a Scandinavian welfare state: Are they less affected than US children? *Scandinavian Journal of Psychology*, 47, 61-74.
- BJORQVIST, K., LAGERSPETZ, K.M.J. ve KAUKIAINEN, A. (1992). Do girls manipulate and boys fight? Developmental trends regarding direct and indirect aggression. *Aggressive Behavior*, 18, 117- 127.
- CALVETE, E., ORUE, I., ESTÉVEZ, A., VILLARDÓN, L. ve PADILLA, P. (2010). Cyberbullying in adolescents: Modalities and aggressor's profile. *Computers in Human Behavior*. 26, 1128-1135.
- CAMPBELL, M (2005, Ekim). The impact of the mobile phone on young people's social life. Paper presented to the Social Change in the 21st Century Conference. Centre for Social Change Research Queensland University of Technology.
- ÇETİN, B., PEKER, A., EROĞLU, Y. (2010, Haziran). *Kız öğrencilerde siber zorba ve kurban olmanın yordayıcıları olarak internet bağımlılığı ve yaşam doyumu*. 1.Uluslararası Kadın ve Sağlık Kongresi'nde sunulmuş sözlü bildiri. Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- COLAROSSİ L.G, ECCLES J.S (2003). Differential effects of support providers on adolescents' mental health. *Social Work Research*, 27, 19-30.
- CONNELL J.P, SPENSER M.B, ABER J.L (1994). Educational risk and resilience in African-American youth: Context, self, action, and outcomes in school. *Child Development*, 65, 493–506.
- DİLMAÇ, B. (2009). Sanal zorbalığı yordayan psikolojik ihtiyaçlar: Lisans öğrencileri için bir ön çalışma. *Educational Sciences: Theory & Practice* 9(3), 1291-1325.
- DİLMAÇ, B. ve AYDOĞAN, D. (2010). Parental attitudes as a predictor of cyberbullying among primary school children. *International Journal of Psychological and Behavioral Sciences*, 2(4), 227-231.
- EKER, D. ve ARKAR, H. (1995). Perceived Social Support Psychometric Properties of the MSPSS in Normal and Pathological Groups in A Developing Country, *Social Psychiatry Psychiatric Epidemiology*, 30, 121-126.
- ERDUR-BAKER, Ö., ve KAVŞUT, F. (2007). A new face of peer bullying: Cyber bullying. *Journal of Euroasian Educational Research*, 28,31-42.
- ESEN, B.K. (2009). Adolescents' internet addiction is predicted by peer pressure and perceived social support. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 4(4), 1331-1340.
- FINN, J. (2004). A survey of online harassment at a university campus. *Journal of Interpersonal Violence*, 19, 468-483.

- FURMAN, W. (1996). The measurement of friendship perceptions: Conceptual and methodological issues. In Bukowski WM, Newcomb AF, Hartup WW (eds) *The company they keep: Friendship in childhood and adolescence*. Cambridge University Press, London, pp. 41–65.
- GREENE, M.B. (2006). Bullying in school: A plea for measure of human rights. *Journal of Social Issues* 62, 63-69.
- HEIRMAN, W. ve WALRAVE, M. (2008). Assessing concerns and issues about the mediation of technology in cyberbullying. *CyberPsychology & Behavior*, 2, 22-44.
- HINDUJA, S. ve PATCHIN, J.W. (2009). *Bullying beyond the schoolyard: Preventing and responding to cyberbullying*. Carwin Pres, California.
- HOLT, M.K. ve ESPELAGE D.L (2005) Social Support as a Moderator Between Dating Violence Victimization and Depression/Anxiety Among African American and Caucasian Adolescents. *School Psychology Review*, 34, 309–328.
- HU, L. T. ve BENTLER, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structural analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling*, 6, 1-55.
- JOINSON, A. (1999). Causes and implications of disinhibited behavior on the Internet. In: Gackenbach J. (ed). *Psychology and the Internet: intrapersonal, interpersonal, and transpersonal implications*. San Diego: Academic Press, 43–60.
- KARASAR, N. (2006). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- KOWALSKI, R. M. ve LIMBER, P. (2007). Electronic bullying among middle school students. *Journal of Adolscent Healt*, 41, 522-530.
- LEI, L.ve WU, Y. (2007). Adolescents' Paternal Attachment and Internet Use, *Cyberpsychology ve Behavior*, 10, 633-639.
- LENHART, A. (2007). Cyberbullying and Online Teens. Pew Internet ve American Life Project, http://www.pewinternet.org/PPF/r/216/report_display.asp, Erişim Tarihi: 30.01.2011.
- LI, Q. (2006). Cyberbullying in schools: A research of gender differences. *School Psychology International*, 27,157-170.
- LI, Q. (2007). Bullying in the new playground: Research into cyberbullying and cyber victimisation. *Australasian Journal of Educational Technology*, 23(4), 435-454.
- LUSTER T, SMALL, S., A. (1997). Sexual abuse history and problems in adolescence: Exploring the effects of moderating variables. *Journal of Marriage and the Family*, 59, 131-142.
- OLWEUS, D. (1993). *Bullying at school. What we know and what we can do*. Oxford, UK: Blackwell.
- ODABAŞI, H.F., KABAKÇI, I. ve ÇOKLAR, A.N. (2007). *İnternet, çocuk ve aile*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- PATCHIN, J. W. ve HINDUJA, S. (2006). Bullies move beyond the school yard: A preliminary look at cyber bullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4(2), 148-169.
- PEKER, A. ve EROĞLU, Y. (2010). Erkek öğrencilerde siber zorba ve kurban olmanın yordayıcısı olarak internet bağımlılığı. 4. Uluslararası Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Sempozyumu Kongresi'nde sunulmuş sözlü bildiri, Selçuk Üniversitesi, Konya.

- RASKAUSKAS, J. ve STOLTZ, A.D. (2007). Involvement in traditional and electronic bullying among adolescents. *Developmental Psychology*, 43, 564-575.
- ROBINSON, E.A. ve ANDERSON, L. A. (1983). Family adjustment, parental attitudes, and social desirability. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 11, 247-256.
- SHARIFF, S. ve GOUIN, R. (2005, September). *Cyber - dilemmas: Gendered hierarchies free expression and cyber-safety in schools, presented at safety and security in a networked world: balancing cyber-rights and responsibilities*. Oxford Internet Institute Conference, Oxford, U.K.
- SLONJE, R. ve SMITH, P.K. (2008). Cyberbullying: Another main type of bullying? *Scandinavian Journal of Psychology*, 49, 147-154.
- SOUTWORTH, C., FINN, J., DAWSON, S., FRASER, C., TUCKER, S. (2007). Intimate partner violence, technology, and stalking. *Violence Against Women*, 13, 842-856.
- STROM, P. ve STROM, R. (2004, Kasım 26). Bullied by a mouse. *Electronic Journal of Child Science*. Erişim Tarihi: 09.03.2010, <http://www.childresearch.net>
- TOKUNAGA, R.S. (2010). Following you home from school: A critical review and synthesis of this research on cyberbullying victimization. *Computers in Human Behavior*, 26, 277-287.
- TOPÇU, Ç. (2008). *The relationship of cyberbullying to empathy, gender, traditional bullying, internet use and adult monitoring*. Unpublished master dissertation. Middle East Technical University.
- TOPÇU, Ç., ERDUR-BAKER, Ö., ÇAPA. ve AYDIN, Y. (2008). Examination of cyber bullying experiences among Turkish students from different school types. *CyberPsychology veBehavior*, 11, 643-648.
- WILLARD, N.E. (2006). Cyberbullying and cyberthreats. Eugene or: Center For Safe And Responsible Internet Use.
- WILLARD, N. (2007). *Cyberbullying and cyberthreats*. Research Pres, U.S.A.
- WILLIAMS, K.R. ve GUERRA, N.G. (2007). Prevalence and predictors of internet bullying. *Journal of Adolescent Health*, 41(6), 14-21.
- YAMAN, E., EROĞLU, Y. ve PEKER, A. (2011). *Okul zorbalığı ve siber zorbalık*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- YBARRA, M. L., DIENER-WEST, M. ve LEAF, P.J. (2007). Examining the overlap in internet harassment and school bullying: Implications for school intervention. *Journal of Adolescent Health*, 41, 42-50.
- YBARRA, M.L., ESPELAGE, D.L. ve MITCHELL, K.J. (2007). The co-occurrence of internet harassment and unwanted sexual solicitation victimization and perpetration: associations with psychosocial indicators. *Journal of Adolescent Health*, 41(6), 31-41.
- YBARRA, M.L. ve MITCHELL, K.J. (2004). Online aggressor/targets, aggressors, and targets: A comparison of associated youth characteristics. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45, 1308-1316.
- ZIMET, G.D., DAHLEM, N.W., ZIMET, S.G. ve FARLEY, G.K. (1988). The Multidimensional scale of perceived social support. *Journal of Personality Assessment*, 52, 30-41.